

PSYCHOSOCIÁLNÍ DEPRIVACE

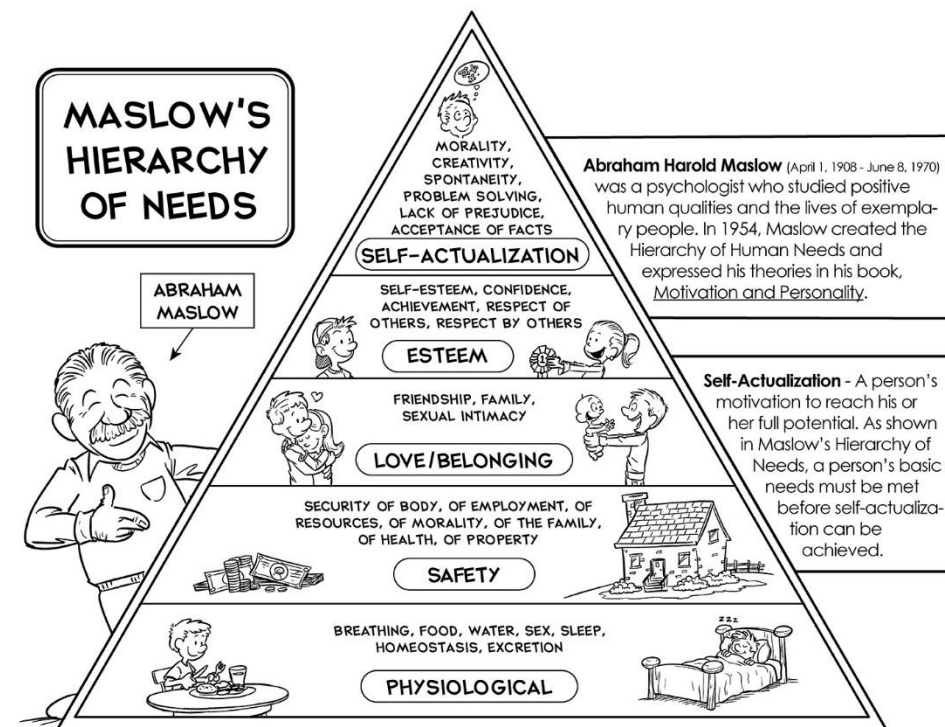

Prezentace výrazně čerpala z materiálů dr. Tomáše Kohoutka, děkuji za poskytnutí

Psychická deprivace = psychické strádání (převážně)

Stav dlouhodobého neuspokojení vitálních
psychických potřeb, především emočních a sociálních

Porozumět deprivaci = porozumět potřebám
(potřeby jsou specifické v různých stádiích vývoje...)

Děti bez lásky

Shlédněte tento dokument:

<https://www.youtube.com/watch?v=iLjHAP9Cho4>

Otázky k filmu

Jak zní definice psychické deprivace?

Jaké projevy deprivace jste ve filmu zpozorovali u malých dětí?

Které faktory vedou k deprivaci?

Jaké jsou po shlédnutí filmu vaše pocity, myšlenky?

Případy dětí vyrůstajících v extrémních podmínkách s nedostatkem „normální“ stimulace

extrémní sociální izolace – děti izolované od lidské společnosti

- J. M. G. Itard (1807) – **Aveyronský divoch**

https://cs.wikipedia.org/wiki/Viktor_z_Aveyronu

- **Amala a Kamala** – tzv. „vlčí děti“

https://cs.wikipedia.org/wiki/Vl%C4%8D%C3%AD_d%C3%ADt%C4%9B

- 1970 – **Genie** – USA v izolaci od 2 do 13 let, uměla jen slova „stop it“, „nomore“, „no“ (a několik dalších zákazů); rozvoj řeči po umístění do pěstounské péče; zlom a znovu regrese po změně pěstounů

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Genie>

- „**Koluchové dvojčata**“ (1976): od 18 měsíců do 7 let týráni a izolováni; stěží uměli chodit, děsili se běžných věcí i lidí, pouze základy řeči; v testech inteligence v pásmu těžkého podprůměru → dle tehdejších předpokladů měly být následky psychické deprivace v tomto věku již nevratné; po umístění do pěstounské péče velký pokrok ve vývoji – ve 14 letech v IQ testech 100 bodů, oblíbení mezi vrstevníky, absolvovali střední školu

Obvyklé podmínky vedoucí k deprivaci

(dle Z. Matějčka)

- extrémní sociální izolace
- ústavní výchova, hospitalismus
- deprivace v rodině
- **zvýšená vnímavost** vůči deprivacním vlivům (psychické poruchy, speciální potřeby)

Základní vývojové potřeby (dle Z. Matějčka)

- určitého **množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů** – zrakových, sluchových, hmatových, pohybu, lidského kontaktu (tak, aby se dítě „naladilo“ na určitou úroveň aktivity a nebylo přitom podnětově „podvyživené“ ani přetížené)
- určité **stálosti, řádu a smyslu v podnětech** – „**smysluplného světa**“; umožňuje mj., aby se z přicházejících podnětů stávaly zkušenosti, poznatky a (pracovní) strategie; kdybychom všechno ve svém okolí vnímali jako dění nahodilé, výsledkem by byl chaos, nemožnost učit se – tato potřeba tedy umožňuje učení

-
- **prvotních citových a sociálních vztahů**, potřeba stabilního pozitivního vztahu k pečující osobě, opětování ze strany dalších dospělých – uspokojení přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní uspořádání osobnosti (ad attachment – vnitřní pracovní modely), poskytuje zázemí pro vývoj ve všech oblastech
 - **identity** – společenského uplatnění a společenské hodnoty; zdravé vědomí vlastního „já“ ; toto vědomí je podmínkou toho, aby si člověk mohl na životní dráze osvojit společenské role a stanovit si hodnotové cíle pro svá snažení
 - **otevřené budoucnosti** - životní perspektivy, sdílené s pečujícími osobami – „bude nějaké (společné) zítra“

Další aktuální přístupy k potřebám: **Pesso-Boyden system**

1) potřeba místa: že bude mít dost prostoru v mateřském lůně, v náruči rodičů, ve svém pokoji, mezi blízkými... že jimi bude radostně vítán v celé své individualitě takový, jaký je. S touto potřebou úzce souvisí v pozdějším dospělém životě schopnost cítit se doma, přesvědčení, že tu "jsem správně" a "nejsem mimo".

2) potřeba ochrany: nejprve před škodlivými vlivy ochrání mateřská děloha, po narození rodičovská náruč a záštita. Získává-li člověk včas zkušenost, že je chráněn, pro jeho další život to znamená pocit bezpečí a schopnost žít aktivně, bez přehnaného pocitu ohrožení.

3) potřeba péče a výživy: nejen jídlo a něžnost v doslovné podobě, ale i dostatek podnětů, kontaktů, vztahů. V pozdějším věku se k této potřebě řadí i informace, vzdělání, zájmy. Kdo je v tomto smyslu "dobře živen", má pocit plnosti, naplnění, nasycení. Netrpí přehnanými pocity prázdnoty.

4) potřeba podpory: konkrétní i symbolické. Podpora znamená konkrétně třeba být nesen, nebo moci se opřít, abych nespádl. Kdo je podporován, necítí se být na věci sám. Být podporován znamená rovněž být povzbuzován. Lidé, kteří mají z dětství bohatou zkušenost s dostatkem podpory, si ji dokáží v dospělém životě dobře zajistit. Mají energii a elán, necítí se slabí, bezmocně vydání napospas okolnostem.

5) potřeba hranic – být limitován znamená něco v tom smyslu jako být definován, vědět, kdo jsem a kdo nejsem, odkud kam sahá můj vliv a kde začíná vliv druhých. Mít dobře zažitý limit znamená trochu paradoxně být schopen jít do věcí naplno, moci se do nich opřít beze strachu, že tím způsobím nějakou újmu sobě či druhým. Dobrý zážitek limitu mi mohou poskytnout rodiče, kteří mne zvládnou. Rodiče, kteří mají upřímnou radost z dětské živosti, rozpustilosti, z dětského zkoušení síly a experimentů, zároveň jsou ale v jednání a výchově pevní.

Nejnápadnější projevy psychické deprivace

- **RANÝ VĚK** (do 3 let)
 - celkové opoždění psychomotorického vývoje
 - nediferencovanost citů
 - špatná nálada
 - „nedětský“ výraz
 - výrazně ochuzený **řečový projev** (ze všech funkcí komunikace se omezuje často jen na obranu)

➤ Předškolní věk (3-6let)

- povrchnost citových vztahů
- současně velká potřeba „k někomu patřit“
- může přetrvávat opoždění vývoje řeči (často až do 5 let), i potom řeč neodpovídá mladšímu dítěti – postrádá zvědavost, hravost...
- často nezralost pro školu

➤ Školní věk (6-12 let)

- často špatné školní výsledky, které neodpovídají školnímu nadání
- nápadnosti a výkyvy v chování, v sociálních vztazích
- mohou se rozvíjet neurotické potíže
- citová otupělost
- nedůvěra k lidem
- agresivita

Typy deprivovaných dětí podle charakteristických projevů

- relativně kladně přizpůsobený typ
- děti s přímým zvýšením intenzity nenasycených potřeb
- děti se substitutivním zvýšením intenzity jiných tendencí
- typ pasivní, apatický, „útlumový“:
- Typ sociálně hyperaktivní
- Typ sociálně provokativní

➤ **relativně kladně přizpůsobený typ:**

deprivace vedla k pokusům o přizpůsobení přiměřenými prostředky, k určité samostatnosti a k nalezení zdrojů uspokojení sociálně přijatelným způsobem. Dobré přizpůsobení může selhat při přechodu do nových podmínek, na něž dítě není adaptováno a na něž nemusí stačit jeho nerozvinuté schopnosti adaptace..

➤ **děti s přímým zvýšením intenzity nenasycených potřeb:**

projevující se nepřizpůsobivým chováním v oblasti dané potřeby (snaha upoutat pozornost, vtíravost) nebo v chování obecně (celkový neklid, těkavost); většinou jde o deprivaci potřeb emočních a sociálních, jde tedy většinou i o tyto podněty, zájem o věcné okolí, o práci je naopak v úpadku; děti nápadné chováním i špatným prospěchem (který neodpovídá inteligenci).

➤ **děti se substitutivním zvýšením intenzity jiných tendencí:**

projevující se zvláště agresivitou, opozičností, destruktivními tendencemi, výbuchy zlobných afektů i krutostí, zvláštní explorační snahou, zvýšením výživových potřeb...; projevy mezi ostatními skupinami zvláště obtížné, často přestupky zvláštního rázu – „projevy primitivních afektů nekontrolované úzkostí a svědomím“

➤ **typ pasivní, apatický, „útlumový“:**

skupina symptomů regresivní povahy (dumláním, enuréza a enkopréza, automatismy, anorexie...); děti odtažené, rezervované k pokusům o kontakt, nevýrazné v projevech, někdy „nápadně hodné“; méně postižené děti se jeví jako tiché a podrobivé, někdy až ustrašené, infantilní, lhostejné k úspěchu i k neúspěchu, bez iniciativy, v těžších případech se mohou jevit i jako retardované

➤ **Typ sociálně hyperaktivní**

V rámci celkově podnětově chudého prostředí se snaží dosáhnout maximálního přísunu sociálních podnětů upoutat pozornost; neznají ale stálost kontaktu, citovou vázanost, sociální zájem je spíše chaoticky rozptýlený, komunikace a sociální chování zůstává na nižší úrovni.

➤ **Typ sociálně provokativní**

Snaha po pozornosti a navázání kontaktu se projevuje rušivým nebo násilným způsobem vůči vychovatelům, často agresí vůči druhým dětem (jako konkurentům); mohou se jevit jako vzdorovité, „neovladatelné“, ale o samotě s vychovatelem mohou působit „jako vyměněné“ – hodné až přítulné. Později mají tendence vytvářet si neúnosné životní situace.

Doporučená literatura

- **Josef Langmeier, Zdeněk Matějček: Psychická deprivace v dětství**
- **Zdeněk Matějček : Co děti nejvíc potřebují**

